

Mając miejsce w ostatniej dekadzie wzrost różnych form polaryzacji politycznej zmienił wiele społeczeństw na całym świecie. Różnice w przekonaniach, preferencjach i zachowaniach ludzi stały się bardziej wyraźne, co przełożyło się na fragmentaryzację wspólnot, w których do tej pory funkcjonowaliśmy. Co ważne, globalnemu wzrostowi polaryzacji politycznej towarzyszyło wzmożone zainteresowanie ze strony nauk społecznych. Przedstawiciele i przedstawicielki różnych dyscyplin zidentyfikowali szereg psychologicznych, strukturalnych i instytucjonalnych korelatów tego zjawiska. Wciąż brakuje jednak ramy koncepcyjnej, która skonsolidowałaby całą tę wiedzę. Weryfikacja takiego zintegrowanego modelu jest celem niniejszego projektu. Zaproponowany przez nas model zakłada, że polaryzacja polityczna wynika z szeregu czynników zlokalizowanych na indywidualnym, społecznościowym i krajowym poziomie analizy. Dodatkowo uwzględnia on konsekwencje polaryzacji politycznej takie jak m.in. zmęczenie konfliktem politycznym czy negatywne postawy wobec osób niebiorących udziału w wyborach. Wbudowane w model hipotezy sugerują również kilka metod depolaryzacji.

Polaryzacja polityczna może być rozumiana i mierzona na różne sposoby. Jednym z jej rodzajów jest polaryzacja ideologiczna – określony wzorzec przekonań, opinii i wartości istniejący w danym społeczeństwie. Polaryzacja ideologiczna może być rozumiana jako radykalizacja opinii (np. poglądów na osi lewica – prawica), silniejsze związki między różnymi przekonaniem politycznymi (np. postawami wobec aborcji i podatków) lub wzrastające powiązanie przekonań politycznych z początkowo "apolitycznymi" kwestiami czy praktykami (np. stosowaną dietą). Innym rodzajem polaryzacji politycznej jest polaryzacja elit - wysoki poziom dystansu ideologicznego między partiami i wysoki poziom homogeniczności ideologicznej wewnątrz partii. Ostatni rodzaj polaryzacji politycznej – polaryzacja afektywna – obejmuje tendencję do negatywnego postrzegania oponentów politycznych i pozytywnego postrzegania członków politycznej grupy własnej.

Choć badania nad polaryzacją polityczną są rozległe, można zidentyfikować w nich pewne ograniczenia. Po pierwsze niewystarczający wydaje się przepływ wiedzy pomiędzy politologią, socjologią i psychologią społeczną. Po drugie, w sposób jednoznaczny nie zostały ustalone relacje pomiędzy różnymi formami oraz sposobami pomiaru polaryzacji politycznej. Kolejnym niedociągnięciem jest niedobór badań eksperymentalnych, które pozwalałyby na mocne wnioskowanie o przyczynowości. Wreszcie, niektóre zjawiska związane z polaryzacją polityczną (np. zmęczenie konfliktem politycznym lub wrogość wobec osób niegłosujących) nie przyciągnęły dotąd uwagi badaczek i badaczy.

Niniejszy projekt ma na celu wyjście poza te ograniczenia. Opierając się na wynikach wcześniejszych badań i teoriach z zakresu psychologii społecznej, politologii i socjologii, sądzymy, że polaryzacja polityczna jest związana z a) treścią i strukturą systemów przekonań politycznych; b) postrzeganiem postaw przeciwników politycznych jako nieracjonalnych, opartych na emocjach i narzuconych z zewnątrz; c) normami społecznymi, d) rodzajem identyfikacji z własną grupą polityczną i e) właściwościami systemów politycznych. Jako metody depolaryzacji wskazujemy a) ustrukturyzowany, oparty na szacunku kontakt z oponentami politycznymi, b) zwiększanie świadomości pozytywnych postaw grupy obcej wobec grupy własnej i c) zwiększanie przekonania, że ludzie i grupy mogą się zmieniać, a ich właściwości (np. przekonania) nie są dane raz na zawsze. Uważamy również, że zmęczenie konfliktem politycznym prowadzi do wycofania się z polityki a wrogość wobec niegłosujących jest najwyższa u osób, które konflikt polityczny postrzegają jako starcie sił dobra i zła.

Projekt składa się z czterech równoległych linii badawczych. Linia 1 obejmuje 15-minutową badanie internetowe, które zrealizowane zostanie w co najmniej 30 krajach demokratycznych. Celem tego badania jest identyfikacja instytucjonalnych, strukturalnych i psychologicznych korelatów zmęczenia konfliktem, uprzedzeń wobec osób niegłosujących oraz polaryzacji politycznej. Linia 2 obejmuje 3-falowy sondaż na reprezentatywnej próbie Polaków ($N_{T1} = 2222$; $N_{T2} = 1333$; $N_{T3} = 800$). W badaniu tym sprawdzimy, jakie czynniki przewidują polaryzację polityczną w czasie. W skład Linii 3 wchodzi siedem eksperymentów opracowanych w celu zbadania przyczyn polaryzacji politycznej, sprawdzenia skuteczności różnych metod depolaryzacji i zidentyfikowania konsekwencji ekspozycji na burzliwą debatę polityczną. Manipulowane zmienne będą obejmować a) polaryzację ideologiczną (Badanie 3.1; $N = 432$), b) poczucie politycznego znaczenia (Badanie 3.2; $N = 1296$), meta-humanizację (Badanie 3.3; $N = 620$), d) kontakt oparty na szacunku (Badanie 3.4; $N = 400$), e) przekonania o zmienności natury ludzkiej (Badanie 3.5; $N = 318$), f) podobieństwo treści i struktury przekonań przeciwników politycznych (Badanie 3.6; $N = 400$) oraz g) ekspozycję na konflikt polityczny (Badanie 3.7; $N = 400$). We wszystkich eksperymentach zwolennicy opozycji i partii rządzącej(ych) będą stanowić po 50% próby. W ramach Linii 4 przeanalizujemy dane z realizowanego cyklicznie w różnych krajach świata Comparative Study of Electoral Systems. W badaniu tym sprawdzimy związki jakości demokracji i polaryzacji politycznej w czasie.

W wyniku projektu powstanie pięć raportów popularnonaukowych oraz przynajmniej pięć artykułów naukowych, które zostaną złożone do czasopism międzynarodowych.